

Ece Berfin Ergezer<sup>1</sup>  
Araştırmacı

## İSRAİL VE ARAP ORDULARININ YAPISAL, DOKTRİNEL VE STRATEJİK FARKLILIKLARI

### DEĞERLENDİRME NOTU

Tarih boyunca ordular yalnızca devletlerin güvenliğini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda ekonomik kalkınma, toplumsal bütünleşme ve teknolojik ilerlemede de kritik roller üstlenmiştir. Birçok ülke, ordularını sadece askeri bir güç olarak değil, aynı zamanda stratejik bir kalkınma unsuru olarak konumlandırmıştır. Ancak bu süreç, her coğrafyada ve her rejimde aynı doğrultuda ilerlememiştir. Bazı ülkeler Batı tarzı askeri yapılanmayı benimseyerek orduyu disiplin, inovasyon ve toplumsal dayanışmanın taşıyıcısı haline getirirken; bazıları ise ordularını daha çok iç istikrarı sağlamak, siyasi rejimlerini korumak ve ideolojik denetimi sürdürmek için bir araç olarak kullanmıştır. Bu tercih, ülkelerin askeri etkinliklerini, güvenlik politikalarını ve küresel güç mimarisindeki yerlerini doğrudan etkilemiştir.

Bu farkların en net gözlemlendiği bölgelerden biri olan Orta Doğu'da, askeri yapılanmalar büyük ölçüde 20. yüzyılın ortalarında yaşanan bağımsızlık süreçleri ve Soğuk Savaş dönemi ittifakları çerçevesinde şekillenmiştir. Arap ülkeleri, Sovyetler Birliği ile kurdukları yakın ilişkiler doğrultusunda merkezîyetçi ve ideolojik ağırlıklı askeri sistemler inşa ederken; İsrail, Batı'yla yakın iş birliği içinde, modern ve çok katmanlı bir askeri yapı geliştirmiştir. Sovyetler, Arap ülkelerine askeri ve ekonomik destek sağlayarak bölgedeki nüfuzunu artırırken Batı'nın özellikle ABD'nin İsrail'e verdiği yoğun destek, bu iki taraf arasındaki askeri yapılanma farklarını daha da derinleştirmiştir.

İsrail, kendisine göre çevresindeki güvenlik tehditleri karşısında ordusunu yalnızca savunma gücü olarak değil, aynı zamanda ekonomik kalkınma ve teknolojik gelişimin itici

<sup>1</sup><https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1471>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

motoru olarak kurgulanmıştır. Zorunlu askerlik sistemi, sadece askeri beceriler değil; stratejik düşünme, kriz yönetimi ve yüksek teknoloji alanında yetkinlik kazandıran bir vatandaşlık deneyimi olarak yapılandırılmıştır. Özellikle Unit 8200 gibi elit istihbarat ve siber güvenlik birimleri, savunma sanayisinden yazılım endüstrisine kadar geniş bir alanda İsrail'in kalkınmasına katkı sağlamıştır. Bu sistem, farklı etnik ve toplumsal grupları tek bir çatı altında birleştirerek ulusal kimliğin güçlenmesini de beraberinde getirmiştir. Bu yönüyle zorunlu askerlik, İsrail'de yalnızca bir güvenlik politikası değil, aynı zamanda toplumsal kaynaşma ve ulus inşasının temel bir aracı haline gelmiştir.

Buna karşılık, Arap ülkelerinde zorunlu askerlik kimi zaman bulunsa da, bu sistem toplumsal bütünleşmeden ziyade rejim sadakatini pekiştirmeyi öncelmiştir. Mısır, Suriye ve Irak gibi ülkelerde, askeri yapılar çoğunlukla Sovyet tarzı merkeziyetçi modellere dayanmış; esnek karar alma yeteneği zayıf, liyakat yerine sadakat temelli hiyerarşik yapılar ön planda olmuştur. Bu durum, sadece savaş alanındaki operasyonel etkinliği değil, aynı zamanda devletin kendi içindeki kurumsal kapasitesini de zayıflatmıştır. Suriye'de mezhepsel kadrolaşma, Irak'ta ise zorunlu askerliğin tamamen kaldırılmasıyla birlikte ortaya çıkan milisleşme eğilimleri, ulusal ordunun parçalanmasına ve güvenlik yapılarının merkezden uzaklaşmasına yol açmıştır.

## İsrail

İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF), kuruluşundan itibaren Batı tarzı bir askeri yapılanmayı benimseyerek yalnızca muharebe etkinliğine değil, aynı zamanda teknolojik gelişime ve stratejik üstünlüğe odaklanmıştır. Ancak İsrail, ordusunu sadece bir savunma gücü olarak konumlandırmakla kalmamış, aynı zamanda ekonomik kalkınma, insan kaynağı geliştirme ve toplumsal entegrasyon için kritik bir araç olarak kullanmıştır. Bu yaklaşım, özellikle İsrail'in sınırlı toprak alanı, küçük nüfusu ve farklı etnik grupların bir arada yaşaması nedeniyle büyük bir stratejik avantaj sağlamıştır.

IDF, 1960'lardan günümüze kadar, bölgesel savaşlar ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda sürekli bir dönüşüm geçirmiş, 1967 ve 1973 savaşları, İsrail ordusuna hızlı seferberlik, istihbarat üstünlüğü ve teknolojik yeniliklere dayalı bir askeri yapı oluşturma zorunluluğu getirmiştir. 1980'ler ve 1990'lar, İsrail için askeri teknoloji alanında bir sıçrama dönemi olmuş, Merkava tankı ve insansız hava araçlarının (İHA) geliştirilmesi, savunma sanayisindeki bağımsızlığını artırmıştır. Bu yenilikler, İsrail'in hem konvansiyonel savaşlarda hem de düşük yoğunluklu çatışmalarda daha etkili olmasını sağlamıştır.

İsrail ordusunun en dikkat çeken birimlerinden biri olan Unit 8200, modern savaş ve güvenlik politikaları açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu elit istihbarat birimi, sinyal istihbaratı (SIGINT), siber güvenlik, veri analizi ve teknolojik inovasyon gibi alanlarda dünya çapında büyük bir öneme sahiptir. 1948'de İsrail'in kurulmasının ardından resmi olarak oluşturulan birim, kökenlerini NILI ve Haganah'ın Shin Mem 2 istihbarat gruplarına dayandırmaktadır. Bu geçmiş, birime istihbarat toplama ve şifre çözme alanlarında güçlü bir deneyim kazandırmıştır. Özellikle 1967 Altı Gün Savaşı sırasında gerçekleştirdiği operasyonlarla büyük bir stratejik avantaj sağlayan Unit 8200, Mısır ve Suriye hava kuvvetlerinin iletişimini keserek ve şifrelerini çözerek İsrail ordusunun savaş alanında üstünlük kazanmasına önemli katkıda bulunmuştur. Bu operasyon, birimin tarihindeki en büyük başarılarından biri olarak kabul edilmektedir.

Unit 8200'de görev yapmış uzmanlar, askeri alanda edindikleri bilgi ve becerileri sivil sektöre taşıyarak İsrail'in "Start-Up Nation" (Girişimcilik Ülkesi) olarak anılmasını sağlayan yüksek

teknoloji şirketlerinin kurulmasına öncülük etmiştir. Birimden mezun olan isimler, siber güvenlik, yapay zeka ve veri analizi gibi alanlarda dünya çapında etkili şirketler kurarak İsrail'in teknoloji ekosisteminin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.

## Suriye

Suriye, Sovyet askeri modelini en katı şekilde benimseyen Arap ülkelerinden biri olarak öne çıkmıştır. Özellikle 1973 Arap-İsrail Savaşı sırasında, Sovyetler tarafından geliştirilen kademeli saldırı stratejilerini ve mekanize birlik kullanımını uygulamaya çalışmış, ancak bu teorik model saha gerçeklerine uyum sağlayamamıştır. Esnek karar alma mekanizmalarından yoksun olan Suriye ordusu, lojistik hatalar ve komutanların inisiyatif alamaması nedeniyle savaşta ciddi aksaklıklar yaşamış, savaşın ilerleyen aşamalarında geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ordunun en büyük zaafılarından biri, yalnızca dış tehditlere karşı değil, iç politik dengeleri korumaya da odaklanmış olmasıydı. Komuta kademesi, liyakat yerine rejime sadakat esasına göre şekillendirilmiş, bu da savaş alanında taktiksel esneklikten yoksun, katı bir askeri yapı oluşmasına neden olmuştur.

Ancak, Suriye ordusunun yapısal sorunları yalnızca savaş meydanındaki stratejik hatalarla sınırlı değildir. 1946'da bağımsızlığını kazandıktan sonra modern bir ulusal güç olarak kurulan ordu, 1960'larda ülkedeki siyasi istikrarsızlık ve askeri darbeler nedeniyle siyasi bir aktöre dönüşmüştür. 1963'te Baas Partisi'nin iktidara gelmesiyle, ordu artık sadece bir savunma gücü değil, aynı zamanda partinin ideolojisini uygulayan bir araç haline gelmiştir. 1970'te Hafız Esad'ın gerçekleştirdiği "Düzeltici Hareket" darbesiyle birlikte, ordu rejimin temel dayanağına dönüşmüş ve siyasi otoritenin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Esad, ordunun kontrolünü sıkı bir şekilde elinde tutarak özellikle Alevi subayları kilit pozisyonlara yerleştirmiş ve böylece mezhepsel bir yapı inşa etmiştir. 1982 Hama Katliamı gibi olaylar, ordunun rejim karşıtı hareketleri bastırmada ne kadar sert bir güç olarak kullanıldığını gösteren önemli örneklerden biridir.

Hafız Esad'ın ölümünün ardından, 2000 yılında Beşar Esad'ın iktidara gelmesiyle, Suriye ordusu modernizasyon çabalarından yoksun kaldı ve rejime sadık bir güvenlik gücü olarak varlığını sürdürdü. Ancak 2011'de Arap Baharı'nın Suriye'ye sıçramasıyla, ordu büyük bir bölünme yaşadı. Muhalif gruplara katılan asker ve komutanlar, rejimin askeri kapasitesinde ciddi kayıplara yol açtı. Bu süreçte, rejim ordusunun eksik kalan gücünü, Rusya ve İran gibi dış aktörlerden aldığı destekle telafi etmek zorunda kaldı.

Ancak Aralık 2024 itibarıyla Suriye ordusu ve askeri yapıları, ülkede yaşanan hızlı siyasi ve askeri değişimlerle birlikte büyük ölçüde dönüşmeye başladı. Suriye'de yeni kurulacak ulusal ordu, yalnızca askeri dengeleri değil, aynı zamanda ülkenin siyasi yapısını da kökten değiştirme potansiyeline sahiptir. HTŞ liderliğindeki yeni yönetim, Ocak 2025 itibarıyla Ahrar el-Şam, Ceyş el-Nasr ve Feylak el-Şam gibi silahlı grupları tek bir komuta yapısı altında birleştirmek için adımlar atmış ve hatta HTŞ lideri Ahmed eş-Şera, 29 Ocak'ta yaptığı konuşmada Suriye'deki tüm silahlı grupların feshedileceğini ve yeni kurulacak devlet kurumlarına entegre edileceklerini söylemişti. Bu süreç, sadece askeri bir entegrasyon değil, aynı zamanda eski muhalif grupların ve farklı etnik-mezhepsel toplulukların yeni rejimde nasıl bir yer edineceğini belirleyen siyasi bir dönüşüm anlamına gelmektedir. Eğer bu birleşme başarılı olursa, HTŞ'nin fiili yönetimi altında şekillenen yeni rejim, merkezi bir devlet otoritesine doğru evrilebilir ve eski Esad rejiminin yerini farklı grupların temsil edildiği bir yönetim modeli alabilir. Ancak, örneğin YPG'nin kuzeydeki varlığı ya da İran destekli Şii milislerin devam eden

etkisi gibi unsurlar, bu sürecin önündeki en büyük engellerden biri olarak durmaktadır. Dolayısıyla, kurulacak ordunun niteliği, Suriye'deki güç dengelerini yeniden şekillendirerek, ülkenin parçalı yapısını daha da derinleştirebilir veya uzun vadeli bir istikrarın temelini atabilir.

## Mısır

Mısır ordusu, Sovyet askeri modelini doğrudan kopyalamak yerine, kendi stratejik hedefleri doğrultusunda şekillendirdi. Ancak bu, ordunun temel zayıflıklarını ortadan kaldırmadı. Özellikle savaş alanındaki operasyonel esneklik eksikliği, Mısır ordusunun en büyük zaaflarından biri oldu. Planlı saldırılarda başarı elde ederken, beklenmedik durumlara karşı uyum sağlayamaması, savaşın gidişatını olumsuz etkiledi. Örneğin, 1973 Yom Kippur Savaşı'ndaki Badr Operasyonu başlangıçta başarılı olsa da, Mısır ordusu İsrail karşı saldırıya geçtiğinde esnek manevralar yapamadığı için inisiyatifi tamamen kaybetti. 14 Ekim 1973'teki başarısız saldırı, askeri komutanların doğaçlama yapma becerisinin olmaması ve katı Sovyet doktrininden sapmamaları nedeniyle başarısızlıkla sonuçlandı.

Bunun yanı sıra, Mısır'ın askeri stratejisinin savunma ağırlıklı olması, savaşın ilerleyen aşamalarında hücum kabiliyeti açısından büyük eksiklikler doğurdu. Kazanılan bölgeleri korumakta başarılı olan Mısır ordusu, savaşın gidişatını kendi lehine çevirecek hamleleri yapacak kapasiteye sahip değildi. Sovyet doktrini temelinde oluşturulan katı strateji, savaşın dinamik doğasına ayak uyduramayan bir sistem yaratmıştı.

Mısır ordusu savaş meydanında gösterdiği bu zayıflıkları, siyasi arenada da farklı şekillerde sergiledi. 1952 Hür Subaylar Darbesi'yle devletin merkezine yerleşen ordu, Cemal Abdül Nasır döneminde ideolojik bir araç haline geldi. Ancak ordu hiçbir zaman bağımsız bir askeri güç olmadı, aksine rejimi korumak ve liderlerin politikalarını uygulamak için kullanılan bir araç oldu. 1970'ten itibaren ordu yavaş yavaş geleneksel askeri işlevine çekildi, ancak 1979'da Camp David Anlaşması sonrası bölgesel etkinliğini tamamen kaybetti. Barış süreci, Mısır ordusunun İsrail'e karşı aktif bir tehdit olmaktan çıkmasına yol açtı ve bu da askeri yapının savaşa hazırlık kapasitesini ciddi şekilde azalttı.

1981'de Hüsnü Mübarek döneminin başlamasıyla ordu, iç güvenlik ve ekonomik projelere yönlendirildi, böylece savaş yetenekleri giderek daha fazla arka plana itildi. Ekonomik çıkarlar ve rejim sadakati, askeri liyakatin önüne geçti ve ordunun savaş kabiliyetleri daha da geriledi. 2011 Arap Baharı'nda ordu, siyasi gücünü kullanarak geçici olarak kontrolü eline aldı, ancak bu da askeri kapasitesinin politik manipülasyona açık olduğunu gösterdi. 2013'teki Sisi darbesi ise, Mısır ordusunun siyasi bir güç olarak yükselmesini sağlasa da, onu profesyonel bir savaş gücü olmaktan daha da uzaklaştırdı.

Bugün Mısır ordusu, ekonomik ve siyasi bir elit sınıfa dönüşmüş, ancak savaş yeteneği açısından gerilemiş bir yapı sergilemektedir. Bölgesel güvenlik konularında eski tutumunu kaybetmiş, iç politikada ise bir rejim bekçisi konumuna sıkışmıştır.

## Irak

Irak ordusu, karma bir askeri mirasa sahip olup İngiliz ve Sovyet modellerinden etkilenecek şekilde şekillenmiştir. Ordu yapısı büyük ölçüde İngiliz askeri sistemine dayansa da, hava savunma sistemleri gibi bazı alanlarda Sovyet taktikleri benimsenmiştir. Ancak, bu melez yapı Irak ordusunun modern savaşın gerekliliklerine uyum sağlamasını zorlaştırmıştır. 1980'lerde İran-

Irak Savaşı sırasında, Irak, detaylı ve senaryoya dayalı operasyonlar geliştirerek daha zayıf rakiplere karşı başarılı bir savaş stratejisi izledi. Ancak bu başarılar kısa ömürlü oldu. 1991 Körfez Savaşı'nda, ABD liderliğindeki koalisyon güçleri karşısında Irak ordusu ağır bir yenilgi aldı. Özellikle Wadi al-Batin Muharebesi'nde savunma hatlarının yetersizliği, Irak birliklerinin hızla dağılmasına neden oldu. Bu çöküş, Irak'ın bölgesel askeri etkinliğini büyük ölçüde zayıflattı. 1968'de Baas Partisi'nin iktidara gelmesiyle hızla genişleyen Irak ordusu, Saddam Hüseyin yönetiminde bölgesel bir güç haline geldi. Ancak, Saddam rejiminin içeride baskıcı politikalar izlemesi, ordu içinde yapısal bölünmelere yol açtı. 1991 Körfez Savaşı sonrasında uygulanan uluslararası yaptırımlar, Irak ordusunun modernizasyonunu engelledi ve askeri gücünü önemli ölçüde azalttı.

2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle birlikte Irak ordusu tamamen dağıtıldı ve bu durum ülkede büyük bir güvenlik boşluğu yarattı. Bu boşluk, IŞİD gibi terör örgütlerinin yükselmesine ve güç kazanmasına zemin hazırladı. 2004 yılında yeni Irak ordusu kurulmuş olsa da, 2025 itibarıyla hala mezhepsel ayrışmaların ve siyasi müdahalelerin gölgesinde zayıf bir yapı sergilemektedir.

Sonuç olarak, Orta Doğu'daki askeri güç dengeleri yalnızca sahadaki çatışmalarla değil, orduların stratejik vizyonu, teknolojik gelişimi ve iç politikadaki rolleriyle şekillenmektedir. İsrail, askeri inovasyon ve sanayileşme sayesinde bölgesel bir güç haline gelirken Arap orduları iç güvenliği sağlama ve rejimi koruma odaklı hareket ettiği için uzun vadeli askeri ve ekonomik gelişim sağlayamamıştır.

Örneğin, Arap ordularında belirleyici olan, liderlerdir. Orduların katı hiyerarşik yapıları liderler için tehdit unsuru olarak görüldüğünden, liyakat yerine sadakat ön plandadır. Ayrıca, iç istikrarsızlık ve aşiret temelli bölünmeler, orduların modernleşmesini engelleyerek iç rekabeti artırmıştır. Bu durum, Arap ordularının savaş alanındaki etkinliğini azaltırken, dış aktörlere olan bağımlılıklarını artırmaktadır.

Öte yandan, İsrail'in savunma sanayisinde bir aktör haline gelmesi ve ordusunu ekonomik büyümeye entegre etmesi, askeri yapıların sadece güvenlik unsuru olmaktan öteye geçebileceğini gösteren bir model sunmaktadır. Buna karşılık, Arap ordularının iç politika merkezli yapıları, uzun vadede siyasi istikrarsızlığa, ekonomik gerilemeye ve askeri etkinlik kaybına yol açmaktadır. Bu bağlamda, Suriye ordusunun yeniden yapılandırılması sürecinde yalnızca askeri kapasiteye odaklanmak yeterli olmayacaktır. Suriye'de inşa edilecek yeni askeri düzen, yalnızca güvenlik ihtiyaçlarına değil, aynı zamanda kapsayıcı bir toplumsal uzlaşya, kurumsal liyakate ve ekonomik entegrasyona dayalı bir vizyonla şekillendirilmelidir.